

Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť

Charakteristika vzdelávacej oblasti

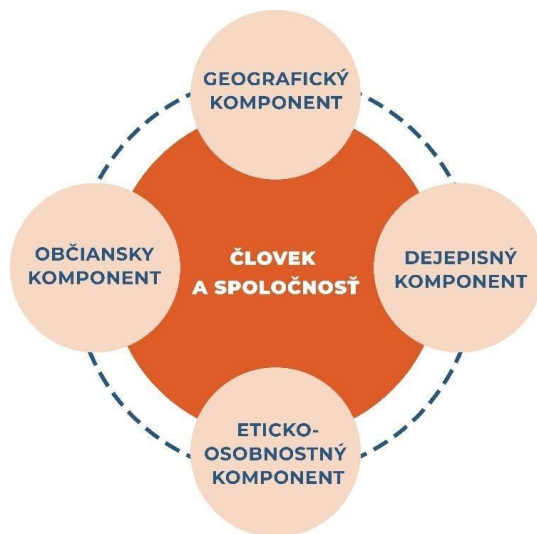
Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť pripravuje žiakov k tomu, aby sa prejavovali ako samostatné, slobodné a zodpovedné osobnosti, uplatňovali svoje práva a naplňali svoje povinnosti. Umožňuje porozumieť základným geografickým, historickým, sociálnym, kultúrnym, náboženským, hospodárskym, politickým a environmentálnym špecifikám v rôznych častiach sveta, čo vedie k rešpektu a ohľaduplnosti voči iným ľuďom, kultúram a duchovným hodnotám, ako aj voči sebe. U žiakov rozvíja pozitívny vzťah k demokratickej spoločnosti, krajine a k potrebe udržateľnosti života na Zemi. Posilňuje ich aktívny postoj k riešeniu aktuálnych výziev a problémov. Rozvíja uvedomenie si vlastnej identity v globalizovanom svete. Okrem vedomostí rozvíja u žiakov aj spôsobilosti získavať, vyhľadávať, analyzovať a interpretovať informácie v rôznej podobe. Žiaci z nich vyvodzujú logicky správne závery a dokážu ich argumentačne podložiť a odprezentovať.

Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť rozvíja u žiakov schopnosť kriticky vnímať spoločnosť, v ktorej žijú, vrátane jej digitálneho rozmeru a vplyvu AI na fungovanie spoločnosti. Žiaci sa učia posudzovať kvalitu informácií vrátane výstupov AI, identifikovať manipulatívne obsahy a kriticky hodnotiť prínosy a riziká AI, pričom si uvedomujú hodnoty, ktoré AI nedokáže nahradiť. Zároveň sa učia využívať AI ako nástroj učenia – s vlastným úsudkom a zreteľom na etické aspekty jej používania – s cieľom stať sa samostatnými a kriticky mysliacimi občanmi.

V rámci vyučovacieho procesu sa v národnostných školách prihliada aj na Osobitosti výchovy a vzdelávania žiakov v národnostnom školstve.

Vzdelávacia oblasť pozostáva zo štyroch komponentov – **geografický komponent, dejepisný komponent, občiansky komponent a eticko-osobnostný komponent.**

Obrázok č. 1. Komponenty vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť

Pomocou komponentov sú vymedzené obsahové štandardy jednotlivých zložiek spoločenskovednej gramotnosti, ktorá v sebe zahŕňa geografické, dejepisné, občianske a eticko-osobnostné spôsobilosti. Komponenty vystupujú vo vzájomnom prepojení, ktoré je posilnené začlenením vybraných prierezových gramotností do ich obsahu. V prvom a druhom cykle má vzdelávacia

oblasť podobu **integrovaného predmetu Človek a spoločnosť** a samostatných predmetov etická výchova a náboženská výchova vyučovaných v alternácii.

V treťom cykle tvoria vzdelávaciu oblasť **vyučovacie predmety geografia, dejepis, občianska náuka a etická alebo náboženská výchova**, pričom má škola možnosť pokračovať aj v tomto cykle **integrovanou verziou** predmetu Človek a spoločnosť vcelku alebo čiastočne.

Geografický komponent objasňuje špecifiká rôznych regiónov, rozmiestnenie obyvateľov a ich činností, vzájomné vzťahy medzi javmi a procesmi, ktoré sa na Zemi odohrávajú a vyvíjajú. Žiaci skúmajú interakcie medzi prírodnými zložkami a zároveň vzťahy medzi nimi a človekom. Rozvíjajú svoju schopnosť myslieť v súvislostiach a porozumieť problémom na rôznych úrovniach, od lokálnej po globálnu. Rôzne aspekty priestoru skúmajú pomocou širokej škály prameňov a metód, čo im umožňuje sa v ňom orientovať, a zároveň v ňom konať spôsobom, ktorý je zodpovedný voči životnému prostrediu a potrebám druhých. V procese poznávania priestoru sa žiaci učia klásť a odpovedať otázky (Čo to je?, Kde to je?, Prečo je to tam?, Ako to vzniklo, Aký to má vplyv? a pod.), ktoré sú kľúčové pre formovanie ich priestorového myslenia.

Dejepisný komponent rozvíja a kultivuje objektívne poznanie minulosti a jej prepojenosti s prítomnosťou. Žiaci si rozvíjajú historickú gramotnosť, spoznávajú historické fakty, súvislosti, javy a procesy v širšom spoločenskom kontexte. Prostredníctvom bádateľských otázok a kritickej analýzy historických prameňov, identifikovania príčin a dôsledkov rôznorodých javov a procesov rozlišujú ich historický význam a rôzne uhly pohľadov. Na

základe poznania minulosti žiaci reflektujú vlastnú príslušnosť k lokalite a regiónu, národnosti, národu a európskemu spoločenstvu. Komponent u žiakov rozvíja aj hodnoty a kompetencie demokratickej kultúry a vzťah ku kultúrnemu a historickému dedičstvu.

Občiansky komponent približuje fungovanie spoločnosti. Žiaci spoznávajú medziľudské vzťahy, budujú si postoj k ľudskej rozmanitosti a vnímajú prínos jej pozitívnych prvkov. Rovnako vnímajú úlohu hodnôt a sociálnych noriem, význam a chod rôznych inštitúcií. Zároveň vnímajú vplyv sociálnych a ekonomických faktorov na rozhodnutia v spoločnosti, nielen v prítomnosti, ale aj minulosti. Reflektujú princípy trvalo udržateľného života, význam obchodných vzťahov i úlohu štátu v hospodárskych vzťahoch. Významnou súčasťou tohto komponentu je výchova k aktívnemu občianstvu, rešpektovaniu princípov slobody a demokracie, ako aj k ochrane ľudských práv.

Eticko-osobnostný komponent prispieva k osobnostnému, sociálnemu a morálnemu rozvoju žiakov, s dôrazom na uvedomovanie si, prijatie a rozvíjanie vlastnej identity vo vzťahu k druhým ľuďom a všetkému živému na našej planéte. Neoddeliteľnou súčasťou týchto procesov je kultivovanie sebapoznania a seba prijatia, charakteru, morálnych (etických) a duchovných kvalít žiakov, ich religiózneho a kultúrneho vedomia.

Obsahové štandardy komponentu sa delia na všeobecné a špecifické. Všeobecné štandardy sú určené pre všetkých žiakov, realizujú sa na vyučovaní celej vzdelávacej oblasti – naprieč všetkými témami, prípadne predmetmi. Všeobecné obsahové štandardy eticko-osobnostného komponentu sa v 3. cykle začleňujú do vyučovania predmetov vzdelávacej oblasti - predmetov vzdelávacej oblasti - predmetov vzdelávacej oblasti - občianskej náuky, dejepisu, geografie a náboženskej výchovy. V 2. a 3. cykle sa štandardy môžu realizovať aj v rámci tematických dní. Špecifické obsahové štandardy eticko-osobnostného komponentu nadväzujú na všeobecné štandardy, prehlbujú ich a vo všetkých cykloch sa osobitným spôsobom uskutočňujú na vyučovaní etickej výchovy (ETV)¹. V rámci vyučovania ETV sa teda okrem všetkých činností komponentu realizujú aj rozširujúce činnosti špecifické pre vyučovanie ETV, ktoré sú nižšie v dokumente aj takto vyznačené.

Vzdelávacie štandardy je potrebné vnímať ako celok, nie ako súbor jednotlivých, od seba nezávislých častí. Je žiaduce, aby sa vzdelávacie štandardy vo výučbe vhodne kombinovali,

¹ Platí v súlade s pravidlami Rámcového učebného plánu.

prepájali a vzájomne doplňovali. Poradie, v akom sú obsahové štandardy v jednotlivých cykloch a komponentoch pod sebou uvedené, neuvádza záväznú časovú postupnosť, v ktorej majú byť v danom vzdelávacom cykle napĺňané.

Všeobecné ciele vzdelávacej oblasti sú odstupňované pre jednotlivé vzdelávacie cykly. K cieľom sa v jednotlivých cykloch viažu výkonové štandardy, ktoré majú žiaci zvládnuť na konci príslušného cyklu. Spôsobilosti uvedené vo výkonových štandardoch sa dosahujú prostredníctvom viacerých obsahových štandardov, niekedy aj z rôznych komponentov.

Vzájomným prepájaním vzdelávacích štandardov v rámci vzdelávacej oblasti aj medzi vzdelávacími oblasťami sa zabezpečí celistvosť a hĺbka poznania, ako aj jeho využitie v ďalšom vzdelávaní a živote.

Časť obsahu vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť sa v 2. a 3. cykle **vyučuje formou tematických dní**. Škola realizuje v 2. a v 3. cykle pre každú triedu tematické dni zamerané na rozvoj prierezových gramotností v rozsahu najmenej 4 vyučovacích dní v jednom školskom polroku, pričom jeden vyučovací deň predstavuje 6 vyučovacích hodín. Ciele a obsah tematických dní pre jednotlivé ročníky vychádzajú zo vzdelávacích štandardov. Možné námety na tematické dni sú vyznačené v obsahovom štandarde.

V obsahovom štandarde sa vyskytujú pojmy zvýraznené **tučným písmom** (boldom). Ide o také pojmy, ktoré si žiak osvojuje tak, aby rozumel ich významu, vedel ich primerane veku a potenciálu vysvetliť a používal ich správne v kontexte učiva. Požadovanú úroveň zvládnutia týchto pojmov špecifikuje výkonový štandard. Pre pojmy označené boldom platí, že sa neočakáva výlučne reprodukcia formálnych definícií, ale ich funkčné porozumenie a používanie.

Ciele vzdelávacej oblasti

1. Disponovať znalosťami o vybraných spoločenských, geografických a historických procesoch a javoch v rôznych kontextoch a situáciách.
2. Využívať rôzne metódy získavania, spracovávania, interpretácie informácií a prezentácie výsledkov vlastného bádania o krajine a ľudskej spoločnosti.
3. Porozumieť súvislostiam, príčinám a dôsledkom historických a spoločenských procesov a javov.

4. Porozumieť vzťahom v rámci prírodných zložiek krajiny a vzájomným vzťahom medzi životným prostredím a činnosťou človeka od lokálnej po globálnu úroveň, vrátane základných princípov udržateľnosti.
5. Rozpoznať rôzne vrstvy svojej identity, rešpektovať rozmanitosť ľudí a skupín v globalizovanom svete.
6. Rešpektujúco komunikovať a konštruktívne spolupracovať s druhými, zdravo a bezpečne regulovať svoje emócie.
7. Mať rozvinuté charakterové vlastnosti a snažiť sa konať dobro nezištne a nevynútené. Uplatňovať práva a povinnosti, pravidlá a normy života v demokratickej spoločnosti s vedomím zodpovednosti za vlastné rozhodnutia.
9. Orientovať sa v zdrojoch informácií, uplatňovať kritický a rozlišujúci postoj k médiám a AI, správať sa bezpečne a eticky v online prostredí.
10. Prejavovať záujem o dianie vo svojom okolí a vo svete, participovať na veku primeraných prospešných aktivitách.

Vzdelávacie štandardy vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť pre 1. cyklus

Výkonový štandard

Cieľ č. 1.: Identifikovať javy, procesy, udalosti a osoby významné pre život žiaka, komunitu a obec.

Žiak vie/dokáže:

Používať pojmy potrebné na orientáciu v miestnej krajine.

Orientovať sa v známom prostredí na základe poznania polohy orientačných bodov a priestorových vzťahov medzi nimi.

Určiť polohu svojej obce, Slovenska a svetadielov na mapách rôznej mierky.

Mať prehľad o významných prírodných, kultúrnych a historických prvkoch vo svojom okolí.

Stručne opísať význam kľúčových osôb, úradov, inštitúcií, iniciatív a udalostí v komunite a obci.

Identifikovať jednoduché príklady vplyvu AI na život ľudí.

Orientovať sa v čase pomocou konvenčných prostriedkov určovania času.

Cieľ č. 2: Využívať základné metódy získavania, analýzy a interpretácie informácií pre poznávanie svojho najbližšieho okolia.

Žiak vie/dokáže:

Klást jednoduché bádateľské otázky.

Viesť rozhovor za účelom získania potrebných informácií k vybranej téme.

Interpretovať informácie získané pozorovaním okolia, z rôznorodých obrazových zdrojov a vekuprimeraných textov vecnej a umeleckej literatúry.

Pracovať s informáciami tak, že ich zapisuje, porovnáva, triedi a prezentuje slovne aj graficky.

Podieľať sa na spoločnom riešení úlohy podľa predpísaného postupu.

Prezentovať výsledky svojej práce verbálne a vizuálne.

Používať jednoduché mapové reprezentácie na orientáciu a vyjadrenie základných priestorových informácií.

Uskutočniť jednoduchý prieskum o názoroch na vybraný problém v škole alebo jej okolí.

Cieľ č. 3: Identifikovať zmeny v čase a priestore vo svojom okolí.

Žiak vie/dokáže:

Rozvrhnúť si čas na prácu, učenie, zábavu a odpočinok.

Ilustrovať plynutie času na vybraných príkladoch z minulosti rodiny.

Porovnať obrazy obce v minulosti a v súčasnosti.

Prerozprávať príbeh viažuci sa k obci alebo regiónu.

Opísať dôvody, spôsoby a ciele cestovania ľudí v známom prostredí.

Cieľ č. 4: Skúmať vzťahy medzi prírodným prostredím a činnosťou človeka na lokálnej úrovni vrátane príkladov starostlivosti o životné prostredie.

Žiak vie/dokáže:

- Rozpoznať vzájomné vzťahy medzi človekom a prostredím v miestnej krajine.
- Opísať zmeny počasia a jeho vplyv na krajinu a život ľudí v priebehu dňa a roka.
- Uplatňovať šetrný vzťah k prírodným zdrojom a životnému prostrediu vo svojom okolí.

Cieľ č. 5: Oceniť jedinečnosť seba samého a druhých.

Žiak vie/dokáže:

- Opísať vlastnú jedinečnosť a jedinečnosť druhých.
- Pomenovať roly, ktoré zastáva v rodine, triede, kamarátskych skupinách.
- Identifikovať to spoločné, čo ho spája s ostatnými.
- Preukázať citlivosť voči rôznym potrebám ľudí v blízkom okolí.
- Uviesť jednoduché príklady rozmanitosti v bezprostrednom okolí.

Cieľ č. 6: Komunikovať s ľuďmi vo svojom okolí ohľaduplným a primeraným spôsobom.

Žiak vie/dokáže:

- Používať elementárne pravidlá slušnej a rešpektujúcej komunikácie, vyjadriť svoje myšlienky a pocity na primeranej úrovni.
- Pomenovať a regulovať svoje emócie na elementárnej úrovni tak, aby ich prejavy boli v súlade s dohodnutými pravidlami.
- Vnímať myšlienky a názory druhých.
- Aktívne rozvíjať vzťahy v rodine a v blízkej komunite.

Cieľ č. 7: Identifikovať morálne dobro v konaní druhých a vo vlastnom konaní.

Žiak vie/dokáže:

- Opísať svoje charakterové vlastnosti, záľuby, túžby a sny.
- Oceniť dobré vlastnosti a schopnosti druhých.
- Vytvoriť si predstavu o hrdinskom alebo morálnom vzore v konaní postáv rozličných príbehov.

Pomenovať príčiny a dôsledky správania sa ľudí vo svojom okolí.

Pomenovať svoje hodnotové priority.

Cieľ č. 8: Chápať zmysel a význam pravidiel, práv a povinností vo svojom živote a v spoložití s inými.

Žiak vie/dokáže:

Rešpektovať dohodnuté pravidlá platné v triede a v škole.

Vnímať existenciu práv a povinností v rôznych životných situáciách.

Vysvetliť na jednoduchých príkladoch základné ekonomické vzťahy.

Dodržiavať základné pravidlá bezpečného správania účastníka cestnej premávky.

Cieľ č. 9: Rozumieť základnej úlohe médií a AI a zásadám bezpečnosti v online prostredí.

Žiak vie/dokáže:

Rozpoznať rôzne druhy médií.

Opísať médiá a AI ako zdroj informácií, poučenia alebo zábavy.

Pomenovať základné pravidlá bezpečnosti a wellbeingu v online prostredí.

Rozlíšiť medzi obsahom, ktorý je vhodný alebo nevhodný pre deti.

Cieľ č. 10: Zapájať sa do prospešnej aktivity na úrovni triedy a školy.

Žiak vie/dokáže:

Byť všímavý voči dianiu v najbližšom okolí.

Podieľať sa na uskutočnení aktivity na zlepšenie života alebo prostredia v triede a škole.

Obsahový štandard

Geografický komponent

Orientácia v okolí školy, v obci a jej blízkom okolí

- Vytváranie predstáv o priestorových vzťahoch v škole, v obci a jej okolí;
- určovanie vzájomnej polohy vybraných objektov v teréne a navigácia na trase medzi nimi s využitím orientačných bodov;
- orientácia podľa **svetových strán** v teréne;

- **turistické značenie** ako pomôcka pri plánovaní výletov a **orientácii** v teréne;
- vybrané **prírodné a historické prvky** obce a jej okolia;
- opis **prírodnej a človekom vytvorenej krajiny** pomocou jednoduchých pojmov;
- predstavy o krajine mimo zorného poľa.

Orientácia v pláne a na mape

- Priestorové rozmiestnenie objektov v triede a v okolí školy z vertikálneho pohľadu;
- tvorba jednoduchého **orientačného plánu** obce určovaním hlavných orientačných bodov;
- určovanie svetových strán v pláne a na **mape**;
- odhadovanie skutočnej vzdialenosti medzi bodmi na jednoduchom pláne pomocou **grafickej mierky**;
- lokalizovanie vybraných objektov na **leteckej snímke** a mape veľkej mierky;
- základné prvky mapy a glóbusu – symboly, farby, názvy – a ich vyjadrenie v **legende** mapy;
- určovanie **polohy** obce na mape Slovenska a polohy Slovenska na mape Európy;
- pomenovanie **svetadielov** a **oceánov** na **glóbuse** na jednoduchej mape sveta.

Procesy v miestnej krajine a ich vplyv na človeka a životné prostredie

- Vplyv rôzneho prostredia na človeka – **prírodné a umelé**, tiché a hlučné, upravené a neupravené, čisté a znečistené;
- pozorovanie **počasia** a jeho grafické zaznamenávanie;
- základné pravidlá správania sa pri extrémnych prejavoch počasia;
- dôvody a spôsoby **cestovania**;
- druhy **dopravy** a ich vplyv na životné prostredie;
- porovnanie **mestskej a vidieckej obce** na žiakom známych príkladoch.

Dejepisný komponent

Orientácia v čase

- Vzájomné vzťahy medzi susednými a nesusednými **dňami a mesiacmi**, opakujúci sa cyklus s vytváraním celkov;
- zoraďovanie časovej postupnosti udalostí;
- tvorba **kalendára** jedného mesiaca, porovnanie radenia dní v mesiaci aktuálneho a minulého roka;

- personalizácia cieľov, vytváranie priorít a ich zdôvodnenie, odlíšenie činností podľa osobnej dôležitosti;
- používanie konvenčných a prírodných **meračov času**.

Pozorovanie zmien v čase

- Znázornenie vzťahov medzi členmi rodiny z pozície žiaka a z pozície iného člena.
- povesti a legendy spojeného s obcou alebo jej okolím;
- zmeny v čase na príklade ľudí, krajiny, budov a artefaktov;
- porovnanie spôsobu života ľudí v súčasnosti a minulosti na vybraných príkladoch;
- najstaršie pamiatky a miesta pamäti v obci.

Občiansky komponent

Spoločný život v triede

- Moja rola ako žiaka;
- moja trieda - **vzťahy, komunikácia, pravidlá**;
- zmysel pravidiel pre život;
- zdôvodňovanie konkrétnych pravidiel v **školskom poriadku** alebo v obci;

Život v blízkom okolí

- Rozlišovanie **súkromného a verejného priestoru** na vybraných príkladoch;
- zhodnotenie využitia a udržiavania verejných priestorov na príklade žiakom známeho verejného priestoru;
- významné osoby, miesta, inštitúcie, **služby a podujatia** v obci a ich funkcia pre život komunity;
- význam používania obecných a štátnych **symbolov a vlajok**;
- pôvod obyčají, spôsoby slávania **sviatkov** a zachovávanie **tradícií** vo svojej rodine, v rodine priateľov, spolužiakov, v obci, cirkvi a spoločnosti.

Zodpovedný a aktívny žiak

- Potreba **deľby práce** na príkladoch v rodine, v komunite a v obci;
- **tovary a služby** v najbližšom okolí, odhad a porovnanie cien vybraných tovarov a služieb;
- aktivity smerujúce k šetrnému zaobchádzaniu so svojimi **zdrojmi**, prírodnými zdrojmi a životným prostredím a činnosti, ktoré zlepšujú a zhoršujú kvalitu prostredia a zdravie ľudí v obci;

- jednoduchý **prieskum** o možnostiach zlepšenia života a prostredia v triede, škole, obci a jej blízkom okolí;
- prejavy **pomoci** a solidarity k ľuďom s rôznymi životnými podmienkami vo svojom okolí;
- modelové situácie požiadania a poskytnutia pomoci v prípade ohrozenia.

Médiá a online priestor

- Rôzne podoby šírenia **informácií**;
- druhy a typy **médií** a dôvody ich využívania;
- zásady veku primeraného využívania rôznych médií vrátane AI a **etického a bezpečného správania sa v online priestore**;
- dôsledky nepravdivej informácie;
- vplyv **reklamy** na naše túžby a správanie.

Eticko-osobnostný komponent

Zdvorilosť ako znak úcty

- Slušná a rešpektujúca komunikácia;
- prejavy **zdvorilosti** a **úcty**, dôsledky ich aktívneho (ne)používania;

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Vyjadrovanie a rešpektovanie **súhlasu** a **nesúhlasu** v rôznych situáciách;
- záujem o druhého, kladenie otázok a **aktívne počúvanie**.

Sebapoznávanie a vnímanie jedinečnosti v každom človeku

- Opis vlastných dobrých charakterových **vlastností** a schopností a možnosti ich rozvíjania;
- identifikovanie jedinečných, zaujímavých a vzácných črt druhého človeka.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Moje **záľuby**, ako pomáhajú v živote a vo vzťahoch s druhými;
- moje želania a túžby a tvorba plánu na ich realizáciu;
- **kamarátstvo** ako dobrý model komunikácie, vzťahov, spolužitia a spolupráce;
- vzácnosť každého človeka napriek odlišnosti povahy a vzhľadu;
- tvorivé obdarovávanie a **oceňovanie druhého**, druhých;
- rozlišovanie dôsledkov dobrého/napomáhajúceho a zlého/ublížujúceho správania.

Spoznávanie a vyjadrovanie emócií, sebariadenie

- Rozlišovanie a pomenovanie základných emócií: **radosť, strach, hnev, smútok, prekvapenie;**
- rôzne spôsoby vyjadrovania emócií a spoznávanie ich dosahov na seba a druhých v rozličných situáciách;
- vnímanie vlastných potrieb a potrieb druhých;
- význam sebaovládania a sebariadenia – spôsoby zdravého zvládania emócií v rôznych situáciách.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Posilňovanie pozitívneho sebaobrazu;
- modelovanie reakcií na rozlične vyjadrené emócie;
- rôzne možnosti a spôsoby regulácie emócií tak, aby boli autentické a zároveň nezraňujúce;
- rozlišovanie priorít podľa toho, čo je **nevyhnutné, potrebné, užitočné, prospešné a príjemné;**
- odolnosť voči lákavým ponukám v rozpore s osobnými potrebami a bezpečím.

Konanie dobra

- Dôsledky **pravdovravnosti** a klamstva;
- odvaha hovoriť pravdu aj napriek nepríjemným dôsledkom;
- príbehy prosociálnych a morálnych hrdinov a ich poslanstvo pre život človeka a spoločnosti;
- diskusia o vlastných **vzoroch** a ich **dobrych vlastnostiach**.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Posudzovanie situácií, v ktorých sa stretáme s klamstvom alebo nečestným správaním;
- spoznávanie vybraných mýtických a archetypálnych príbehov a identifikovanie dobrých vlastností postáv;
- odlišovanie **dobrého a zlého správania** na príkladoch postáv z bežných príbehov, alebo z dejín, literatúry, seriálov alebo filmov;
- identifikovanie morálnych prvkov v konaní vybraných postáv, medzi akými rozhodnutiami váhajú a k akým dôsledkom ich rozhodnutia vedú;
- rozprávanie o detských hrdinoch.

Vzťahy v rodine a v komunite

- Bezpečné miesto pre život a vzťahy v **rodine** a komunite;
- identifikovanie a pomenovanie **členov rodiny**, blízkych osôb ich rôznych rolí, úloh a zodpovedností.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Preukazovanie vďačnosti rodičom, starým rodičom a/alebo blízkym osobám;
- oceňovanie hodnôt spojených s rodinou alebo blízkymi osobami, ako sú bezpečie, láska, zodpovednosť, rešpekt, prijatie;
- variabilita rodín a rôznych životných situácií detí;
- identifikovanie inšpiratívnych ľudí v **komunite** a ich bližšie spoznávanie.

Vzdelávacie štandardy vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť pre 2. cyklus

Výkonový štandard

Cieľ č. 1: Rozvíjať poznanie z oblasti spoločenských, geografických a historických procesov a javov na všeobecnejšej úrovni.

Žiak vie/dokáže:

Správne používať pojmy potrebné na skúmanie minulosti, geografických a kultúrno-spoločenských javov a procesov.

Orientovať sa v rozmiestnení kľúčových geografických prvkov na základe vlastnej mentálnej mapy Slovenska a sveta.

Opísať základné priestorové, demografické a kultúrne charakteristiky obyvateľstva Slovenska a jeho vybraných regiónov.

Rozpoznať významné prírodné a kultúrno-historické pamiatky Slovenska.

Vysvetliť význam vybraných historických udalostí, osobností a miest pamäti vo svojom regióne.

Uviest' príklady pozitívnych a negatívnych vplyvov AI na rôzne skupiny ľudí.

Charakterizovať vybrané príklady kultúr v minulosti.

Cieľ č. 2: Samostatne využívať základné metódy získavania, analýzy a interpretácie informácií.

Žiak vie/dokáže:

Sformulovať cieľ bádania na základe výskumných otázok.

Rozlíšiť a vyhodnotiť rôzne zdroje informácií.

Získať informácie pre potreby vlastného bádania v encyklopédiách, v náučnej literatúre alebo v online prostredí vrátane AI.

Usporiadať skúmané javy, procesy a udalosti podľa určených kritérií.

Interpretovať a vytvárať grafické zobrazenia vzťahov medzi procesmi alebo javmi.

Porovnať rôzne pohľady a názory na vybranú tému alebo problém.

Dohodnúť sa v rámci skupiny na spoločnom riešení úlohy.

Prezentovať svoje zistenia jasne a zrozumiteľne s využitím vhodných pojmov a pomocou vizuálneho spracovania.

Využiť rôzne druhy máp na orientáciu v zobrazovanom území a riešenie praktických úloh.

Vytvoriť tematickú mapu v podobe mapového náčrtku so správnym použitím mapových znakov a základných prvkov mapy.

Využiť mapu pri plánovaní a realizácii výletu alebo vychádzky.

Uskutočniť jednoduchý prieskum v komunite alebo obci.

Cieľ č. 3: Porovnať zmeny života ľudskej spoločnosti v čase a priestore.

Žiak vie/dokáže:

Porovnať život v minulosti a súčasnosti na príkladoch z regiónu a Slovenska.

Opísať vybranú historickú udalosť alebo postavu z regiónu a Slovenska.

Mapovať miesta pamäti v regióne a na Slovensku.

Vysvetliť význam štátnych sviatkov a pamätných dní v kalendári.

Zdokumentovať príklady tradícií spojených s regiónom.

Interpretovať príbeh, postavu alebo udalosť z minulosti.

Rozlišovať blízku a dávnu minulosť, historické obdobia.

Rozlišovať súvislosti, príčiny a dôsledky udalostí v dejinách.

Ilustrovať príklady kultúrnych, umeleckých a náboženských prejavov človeka na konkrétnych príkladoch.

Opísať pohyb ľudí v minulosti a súčasnosti na príkladoch zo Slovenska a sveta.

Cieľ č. 4: Porozumieť prejavom vzájomných vzťahov medzi prírodným prostredím a činnosťou človeka a významu ochrany prírody a krajiny.

Žiak vie/dokáže:

Vysvetliť vzťah medzi prírodnými podmienkami, osídlením a spôsobom života ľudí v minulosti a súčasnosti.

Opísať dôsledky tvaru a pohybov Zeme, sklonu zemskej osi na prírodné podmienky na Zemi.

Rozpoznať rozmanitosť prírodného prostredia na Zemi a jej vplyv na život ľudí.

Posúdiť na vybraných príkladoch, ako človek využíva a pretvára krajinu.

Interpretovať predpoveď počasia v jej rôznych formách.

Opísať význam chránených území na vybraných príkladoch zo Slovenska.

Ilustrovať životný cyklus vecí každodennej spotreby na vybranom príklade.

Cieľ č. 5: Rozvíjať jedinečnosť seba samého, pomenovať základné zložky vlastnej identity a svoje sociálne roly, uplatňovať rešpektujúci prístup k druhým.

Žiak vie/dokáže:

Pomenovať prínos svojich jedinečných vlastností a schopností pre druhých.

Uplatniť rešpekt vo vzťahu k druhým.

Rozpoznať jednoduché stereotypy v hodnotení druhých ľudí.

Opísať sociálne roly, ktoré sa mu pripisujú a s nimi spojené očakávané správanie a roly s ktorými sa sám stotožňuje.

Tvoriť a udržiavať pozitívne medziľudské vzťahy s ľuďmi v blízkom okolí, ktorí majú odlišné potreby.

Poznať lokálne a regionálne kultúrno-spoločenské reálie, históriu a kultúrne dedičstvo a ich význam pri budovaní kultúrnej identity.

Cieľ č. 6: Primerane vyjadrovať svoje emócie a komunikovať konštruktívne a s ohľadom na spolupatričnosť a spoluprácu žiakov.

Žiak vie/dokáže:

Porozumieť, že na jednotlivé udalosti, javy, procesy a osoby môže existovať viacero pohľadov.

Viesť rešpektujúci, oceňujúci a konštruktívny dialóg s druhými.

Uviesť príklady rôznych spôsobov zdravého a bezpečného zvládania emócií.

Rozumieť princípom jednoduchej, vecne správnej argumentácie a rešpektujúceho dialógu s druhými.

Riadiť sa zásadami dobrej spolupráce.

Uplatňovať prvky empatického a asertívneho správania s blízkymi ľuďmi.

Cieľ č. 7: Poznať a zhodnocovať vlastný eticko-osobnostný potenciál a charakterové črty aj s ohľadom na druhých.

Žiak vie/dokáže:

Pomenovať svoje silné a slabé stránky so snahou o objektivitu.

Zdôvodniť inšpiratívnosť v konaní a v dobrých vlastnostiach zobrazených vzorov a reálne existujúcich ľudí.

Vypracovať jednoduchý plán vlastného sebarozvoja s akcentom na vlastný potenciál.

Cieľ č. 8: Chápať zmysel a význam pravidiel, povinností a uplatňovať práva ako člen komunity.

Žiak vie/dokáže:

Rozpoznať práva a povinnosti z perspektívy obyvateľa obce.

Dodržiavať pravidlá platné v škole aj v obci a vyžadovať ich dodržiavanie.

Vysvetliť úlohu úradov, inštitúcií, občianskych iniciatív v obci a jej okolí na konkrétnych príkladoch.

Zdôvodniť úlohu a význam fungovania zastupiteľskej demokracie na príklade žiackeho parlamentu a obecnej samosprávy.

Analyzovať na jednoduchých príkladoch základné ekonomické vzťahy.

Cieľ č. 9: Rozlíšiť dôveryhodnosť zdrojov informácií a bezpečne sa správať v online prostredí.

Žiak vie/dokáže:

Rozlíšiť kvalitu informačných zdrojov a rôznych typov médií a ich výstupov.

Uviest' príklady dôveryhodných a nedôveryhodných zdrojov informácií.

Poznať zásady správania sa v online prostredí aj vo vzťahu k iným.

Pomenovať prínosy a riziká sociálnych sietí, audiovizuálnej produkcie, reklamy a AI.

Cieľ č. 10: Aktívne sa angažovať v aktivitách na skvalitnenie fungovania školy a/alebo obce.

Žiak vie/dokáže:

Navrhnuť v tíme aktivitu na riešenie vybraného problému vo svojom okolí alebo aktivitu na pomoc druhým pre podporu solidarity a spoločného dobra.

Uskutočniť v tíme aktivitu na riešenie vybraného problému vo svojom okolí alebo aktivitu na pomoc druhým pre podporu solidarity a spoločného dobra.

Obsahový štandard

Geografický komponent

Využívanie mapy ako zdroja informácií

- Rozlišovanie základných **druhov máp** - všeobecnogeografické a tematické;
- význam **rovníka, nultého poludníka, obratníkov** a **polárnych kružníc** z hľadiska základnej orientácie na Zemi;
- bodové, líniové a plošné **mapové znaky**;
- určovanie **nadmorskej výšky**, prevýšenia a základných **tvarov reliéfu** pomocou **vrstevníc** na **turistickej mape**;
- orientácia v teréne podľa svetových strán s využitím mapy;
- vyhľadávanie objektov a trás na mape podľa zvolených kritérií;
- osvojenie si základov práce s digitálnymi mapami na praktických úlohách.

Poloha a rozloha Slovenska, poznávanie prírody našej vlasti

- Relatívna poloha **Slovenska** v rámci Európy a vo vzťahu k **susedným štátom**;
- porovnanie rozlohy Slovenska s rozlohou vybraných európskych štátov;
- poloha a základný opis najvýznamnejších povrchových celkov, riek, vodných plôch a **národných parkov** na mape Slovenska;
- príklady využívania a pretvárania krajiny človekom;
- usporiadanie rastlínstva a živočíšstva podľa nadmorskej výšky pomocou nákresu;
- územná **ochrana prírody a krajiny**;
- zásady správania sa a pohybu v prírode;
- významné a turisticky zaujímavé prírodné lokality na Slovensku.

Obyvateľstvo Slovenska a jeho činnosť v krajine

- Porovnanie počtu obyvateľov Slovenska s inými štátmi Európy;
- Slovensko ako spoločný domov viacerých **národností** a kultúr; Slováci žijúci v zahraničí;
- **sťahovanie obyvateľstva** v rámci Slovenska a medzi Slovenskom a zahraničím;
- členenie územia Slovenska na **kraje** a kultúrno-historické regióny – s dôrazom na vlastný kraj alebo región;
- určovanie polohy **hlavného mesta, krajských miest** a ďalších významných sídiel na mape Slovenska spojené s opisom toho, čím sú známe alebo jedinečné;
- základné **odvetvia hospodárstva** a ich význam pre Slovensko a vlastný región;
- mapovanie cesty vybraných **tovarov** bežnej spotreby od výroby po spotrebu;
- cesta **odpadu** – vznik, triedenie, zálohový systém, recyklácia, upcyklácia, spaľovanie alebo uloženie na skládku; cirkulárna ekonomika;
- významné **kultúrno-historické pamiatky** na Slovensku a v regióne, v ktorom sídli škola.

Poznávanie Zeme a jej rozmanitosti

- Rozpoznávanie geografických útvarov ako ostrov, polostrov, súostrovie, more, záliv, prieliv, prieplav a ústie na obrázku, mape a glóbose;
- základná orientácia na **mape sveta a glóbose** – vyhľadávanie najznámejších štátov, miest, povrchových celkov a prvkov vodstva;
- vplyv **riek** na osídlenie a život človeka v minulosti a v súčasnosti;

- spoznávanie rozmanitosti sveta prostredníctvom najznámejších prírodných a kultúrno-historických pamiatok;
- vplyv tvaru Zeme, pohybov Zeme a sklonu zemskej osi na striedanie dňa a noci, ohrievanie zemského povrchu a atmosféry a striedanie ročných období;
- rozlišovanie medzi počasím a **podnebím**;
- **predpoveď počasia** – grafická, textová a televízna;
- charakterizovanie základných **podnebných pásiem** na základe **teploty vzduchu** a množstva **zrážok** spojené s vymedzením ich priestorového rozšírenia;
- vplyv **geografickej šírky** a nadmorskej výšky na podnebie a typy krajín na Zemi;
- porovnávanie troch kontrastných **typov krajín** na Zemi z hľadiska ich prírodných podmienok, činnosti človeka a rozšírenia.

Dejepisný komponent

Spôsoby určovania času a zaznamenávania a skúmania minulosti

- Identifikovanie rôznych spôsobov určovania lineárneho a cyklického času;
- vzájomné vzťahy udalostí na **časovej osi**;
- časová os vybraného historického obdobia z **historických prameňov** - hmotné, ústne, písomné, primárne, sekundárne;
- spôsoby uchovávanía a pripomínania si minulosti na príkladoch udalostí a osobností;
- skúmanie rôznorodých prameňov o minulosti na príklade profesií archeológ, etnológ, archivár, muzeológ, historik a pod;
- zaznamenanie miest pamäti v regióne a na Slovensku - **pomník, pamätník, pamätná tabuľa, socha**;
- **štátne sviatky, dni pracovného pokoja a pamätné dni** v kalendári;
- návšteva pamäťovej inštitúcie – **múzeum, archív, galéria, knižnica, skanzen, virtuálna expozícia, kultúrna a technická pamiatka**;
- príprava školskej expozície o živote a diele osobnosti z regionálnych dejín;
- kultúrne a historické dedičstvo z regiónu; **UNESCO**;
- interpretácia povesti, legendy alebo ľudovej piesne.

Počiatky ľudskej spoločnosti

- Zaznamenávanie lokalít najstarších stôp života a migrácie **lovcov a zberačov** pri osídľovaní sveta;

- rozpoznávanie zmien v životných podmienkach pravekých ľudí v súvislosti s prvými objavmi a vynálezmi - **ohň, pästný klin, bronz, železo, koleso**.

Prvé civilizácie

- Identifikovanie vplyvu prírodných faktorov a zdrojov na ľudské osídlenie a činnosť človeka v minulosti, vzťahu človeka a prírody, **domestifikácia**;
- charakteristika vybranej starovekej civilizácie – počiatky poľnohospodárstva, **riečne civilizácie, mestské štáty**, vynález **písma**, každodenný život, náboženstvo, kultúra, staroveké poznanie a veda.

Občiansky komponent

Život obce a vzťahy v komunite

- Moje **sociálne roly** a skupiny, do ktorých patrím;
- formy zapojenia sa do života školy – triedna **samospráva, žiacky parlament** a iné formy;
- starostlivosť o domácnosť, blízke okolie, obec;
- typy **služieb**, ktoré poskytuje obec;
- význam **obecného zastupiteľstva**, proces volieb do zastupiteľských orgánov na lokálnej úrovni a možnosti účasti občanov na rozhodovaní o diania v obci;
- podobnosti a odlišnosti svojej obce s vybranou obcou zo susedstva alebo zahraničia.

Zodpovedný a aktívny žiak

- Rozdiely medzi **prácou** a inými činnosťami;
- rôzne zdroje príjmov, závislá činnosť, samostatná zárobková činnosť a iné;
- rodinný **rozpočet s príjmami a výdavkami** na fiktívnom príklade;
- **ceny** vybraných tovarov na základe rôznych kritérií - veľkosť tovaru, rôzni výrobcovia a poskytovatelia, miesto výroby, vzácnosť, vplyv na životné prostredie;
- používanie **hotovosti** a bezhotovostných platobných nástrojov, sporenie na jednoduchých príkladoch;
- základné práva spotrebiteľov;
- dodržiavanie a porušovanie **práv dieťaťa** v prostredí žiaka;
- aktívne prejavy **solidarity** s deťmi, ktoré sú znevýhodnené;
- jednoduché opatrenie, ktoré smeruje k zlepšeniu života alebo prostredia v komunite a bezprostrednom okolí identifikované na základe žiackeho pozorovania alebo ankety.

Mediálna gramotnosť, online prostredie a AI

- Poslanie **médií** a základné princípy ich fungovania;
- **dôveryhodné a nedôveryhodné zdroje** informácií;
- pravdivosť a zavádzanie **reklamy** na vybraných príkladoch;
- princípy fungovania **influencerov, sociálnych sietí, AI** a ich **algoritmov**;
- pravidlá a odporúčania **bezpečného a etického správania sa v online prostredí** s možnosťami pomoci, **digitálny wellbeing**;
- prínosy a nebezpečenstvá **online prostredia a AI**.

Eticko-osobnostný komponent

Rozvíjanie silných stránok osobnosti

- Porovnávanie vlastného pohľadu na svoje **charakterové vlastnosti** s pohľadom iných;
- život ako dar a príležitosť na **sebarozvoj**;
- oceňovanie hodnoty vlastného úsilia a tvorivosti.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Hodnotenie svojich **silných a slabých stránok** a možností rozvíjať svoje schopnosti;
- vypracovanie jednoduchého plánu vlastného sebarozvoja aj s ohľadom na druhých.

Kvalita vzťahov, oceňovanie ľudí a etická komunikácia

- Identifikovanie inšpirujúcich vlastností na spolužiakovi a kamarátovi;
- **akceptovanie druhých** – uplatňovanie ústretovosti a **rešpektu** vo vzťahu k druhým;
- dospievanie ako príležitosť a výzva na rozvíjanie zdravých a bezpečných medziľudských vzťahov;
- rozlišovanie prejavov, ktorými AI napodobňuje ľudské emócie;
- riziká vytvárania si citového vzťahu k AI;
- komunikácia v triede a škole, vytvorenie **pravidiel komunikácie**;
- vedenie zmysluplného rozhovoru.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Rôzne spôsoby **vyjadrenia prežívania** vzťahu k rodičom, príbuzným, učiteľom, iným dospelým, spolužiakom a kamarátom;
- **oceňovanie** druhého za to, kým je a čo robí;
- rozlišovanie efektívnej a neefektívnej verbálnej a neverbálnej **komunikácie** s ohľadom na **pravdivosť** a úprimnosť vyjadrovania;

- aplikovanie pravidiel komunikácie s ohľadom na **etické princípy v dialógu** a diskusii;
- zdôvodňovanie názorov v diskusii na základnej úrovni: „filozofovanie s deťmi“.

Spolupatričnosť, spolupráca a sebaregulácia

- Reflektovanie zážitkov a odkrývanie hodnoty **spolupráce** a **spolupatričnosti**;
- vyjadrovanie prejavov **empatického správania** s druhým;
- vnímanie vlastnej sebahodnoty a **zdravý vzťah k sebe samému**, aj v súvislosti s rastúcim tlakom na instantné riešenia dostupné prostredníctvom AI
- nácvik **asertívnych postojov/otvorenosti** ako prevencie násilia, šikanovania, manipulácie a zneužívania.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Vyvodzovanie **zásad dobrej spolupráce** v skupine a tréning ich využívania v praktických činnostiach;
- vyhodnotenie a interpretovanie príčin a dôsledkov úspešnej alebo neúspešnej spolupráce;
- pomenovanie emócií a ich prejavy vo vlastnom prežívaní;
- zvládanie emócií v interakcii s druhými;
- výmena uhla pohľadu a vnímanie konkrétnej situácie očami spolužiaka;
- nácvik schopnosti zadefinovať **oprávnený nárok**;
- pomenovanie spôsobov, ako čeliť negatívne tlaku rovesníckych skupín;
- zoznamovanie sa s technikami zvládania a **riešenia konfliktov**;
- empatické postoje a neubližujúce správanie pri vzťahoch so zvieratami ako cítiacimi tvormi.

Spolužitie v pestrosti a náboženstvá na Slovensku

- **Vierovyznania** na Slovensku a ich prejavy vo verejnom priestore a kultúre;
- význam **rešpektujúceho spolunažívania** medzi ľuďmi s odlišnou vierou a bez vyznania;
- súvislosti **sviatkov** s vierovyznaniami na Slovensku.

Vzdelávacie štandardy vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť pre 3. cyklus

Výkonový štandard

Cieľ č. 1: Využívať znalosti o vybraných spoločenských, geografických a historických javoch a procesoch v širších súvislostiach a rôznych kontextoch.

Žiak vie/dokáže:

Používať pojmy a terminológiu geografickej a spoločenskovednej povahy v správnom kontexte.

Orientovať sa v rozmiestnení kľúčových geografických prvkov a priestorových vzťahoch medzi nimi v regiónoch rôznych mierok prostredníctvom vlastnej mentálnej mapy.

Porovnať vybrané regióny rôznej mierky z hľadiska ich geografických špecifik.

Skúmať demografické procesy vo svete, v Európe a na Slovensku.

Vysvetliť príčiny a dôsledky rozdielov v kvalite života vo svete, v Európe a na Slovensku.

Zhodnotiť geografické, spoločenské a historické aspekty európskej integrácie.

Zaujať informovaný postoj k vybraným spoločenským javom, procesom, udalostiam, osobnostiam alebo výzvam od lokálnej po globálnu úroveň.

Orientovať sa v kľúčových historických obdobiach v priestore a čase.

Zovšeobecniť základné znaky historického obdobia a črty jeho umeleckého vyjadrenia.

Vymedziť hlavné medzníky kľúčových historických procesov.

Opísať základné znaky, podobnosti a rozdiely medzi svetovými náboženstvami a kultúrami.

Orientovať sa v sociálnej a politickej štruktúre spoločnosti.

Vysvetliť základné ekonomické vzťahy medzi štátom a občanmi.

Vysvetliť spôsoby, ako môže ako občan ovplyvňovať správu vecí verejných a politické rozhodnutia.

Analyzovať vplyvy AI na spoločnosť.

Cieľ č. 2: Vyberať, navrhnúť a uplatniť metódy a postupy získavania, analýzy a interpretácie informácií vedúce k riešeniu rôznych úloh, výziev a problémov geografického, historického, spoločenského a občianskeho charakteru.

Žiak vie/dokáže:

Klást si otázky relevantné pre poznávanie samého seba, vo vzťahu k druhým a okolitému svetu.

Vybrať vhodné zdroje informácií potrebné pri hľadaní odpovedí na otázky geografického, historického alebo spoločenskovedného charakteru na vyvodenie správnych záverov.

Overiť sporné alebo nejednoznačné informácie pomocou viacerých dôveryhodných zdrojov.

Na základe posúdenia prínosov a rizík určiť situácie, kedy je AI lepšie nepoužiť.

Využiť AI ako partnera na podporu vlastného učenia a sebarozvoja.

Rozlíšiť fakty, argumenty, názory a interpretácie; podstatné informácie od nepodstatných, korektné od nekorektných.

Preniesť údaje z jednej formy vyjadrenia informácií do druhej: z tabuľky do grafu, zo schémy do textu a naopak.

Sformulovať predpoklad a navrhnúť spôsoby alebo postupy jeho možného overenia v spoločenskovednom poznávaní.

Argumentačne obhájiť pozíciu v diskusii na základe analyzovaných textových a iných zdrojov.

Podieľať sa v rámci skupiny na návrhu a overení postupu riešenia úlohy.

Prezentovať výsledky svojej práce vo verbálnej, textovej a vizuálnej podobe s využitím správnej terminológie.

Kriticky využívať mapy, geoinformačné technológie a iné zdroje geografických informácií na orientáciu a riešenie úloh z reálneho života.

Interpretovať spoločenské a historické javy alebo udalosti z rôznych perspektív.

Realizovať jednoduchý geografický prieskum v miestnej krajine.

Cieľ č. 3: Porozumieť významu a princípom spoločenských a historických javov a procesov v minulosti a v súčasnosti.

Žiak vie/dokáže:

Skúmať činitele ovplyvňujúce rozmiestnenie a štruktúru hospodárskych činností vo vzťahu k rozvoju vybraného regiónu.

Rozlíšiť krátkodobé a dlhodobé príčiny a dôsledky historického javu a procesu.

Zhodnotiť význam historického javu, osobnosti alebo procesu pre európsku kultúru a svetové dejiny.

Interpretovať dobové svedectvo alebo umelecké dielo z vybraného obdobia.

Rozpoznať vplyv historických udalostí na každodenný život ľudí na príklade rôznych skupín, vrstiev obyvateľstva v konkrétnom historickom období.

Opísať úlohu svetových náboženstiev v spoločnosti a kultúre.

Rozpoznať hlavné idey reformných hnutí v Európe.

Zhodnotiť procesy modernizácie spoločnosti cestou revolúcií a reforiem na vybranom príklade.

Porovnať formy revolúcií na vybraných príkladoch.

Reflektovať etický rozmer v dejinách na vybraných príkladoch.

Analyzovať súvislosti migrácie na vybraných príkladoch.

Analyzovať vývojové zmeny na globálnej alebo regionálnej úrovni pomocou vybraných ukazovateľov.

Vysvetliť pozitívne a negatívne vplyvy globalizácie na príkladoch.

Cieľ č. 4: Posúdiť vzájomnú previazanosť prírodných zložiek krajiny s činnosťou človeka na regionálnej a globálnej úrovni a možnosti vedúce k udržateľnému spôsobu života na Zemi.

Žiak vie/dokáže:

Vysvetliť, ako vnútorné a vonkajšie geologické činitele formujú zemský povrch a ovplyvňujú prírodné procesy a využitie krajiny.

Opísať príčiny a dôsledky prírodných katastrof, ich priestorové rozšírenie a možnosti zmierňovania ich dopadov.

Analyzovať vplyv prírodných, spoločenských a ekonomických procesov a ich vzájomných vzťahov na životné prostredie regiónov od lokálnej po globálnu úroveň.

Posúdiť, ako rôzne činitele ovplyvňujú podnebie a ako podnebie ovplyvňuje prírodné podmienky a život ľudí v regiónoch rôznej mierky.

Porovnať hlavné typy krajín podľa ich výskytu, prírodných podmienok a spôsobu využívania človekom.

Identifikovať prejavy a dôsledky klimatickej zmeny v rôznych častiach Zeme.

Uviesť možnosti vedúce k udržateľnému spôsobu života.

Cieľ č. 5: Rozpoznať rôzne zložky osobnostné, sociálne, kultúrne stránky svojej identity a rešpektovať rozmanitosť ľudí a skupín v blízkom aj širšom okolí.

Žiak vie/dokáže:

Posúdiť vplyv rôznych faktorov na správanie, rozhodovanie a formovanie názorov a postojov človeka.

Identifikovať rôzne zdroje vlastnej kultúrnej identity a rôzne skupiny a komunity, do ktorých patrí, chce patriť, môže patriť.

Uplatňovať prosociálnosť ako integrujúcu zložku vlastnej identity.

Pomenovať dôležité faktory, ktoré utvárajú identitu a osobnú integritu človeka vo vzťahu k témam intimity, sexuality a sexuálneho správania a rodičovstva.

Rešpektovať druhých bez ohľadu na ich príslušnosť a zázemie.

Porozumieť vplyvu náboženstiev v súčasných ľudských spoločnostiach na každodenný život.

Osvojiť si zdravú formu patriotizmu.

Cieľ č. 6: Komunikovať konštruktívne a rešpektujúco s ohľadom na vlastné emócie a perspektívu iných ľudí a na prehlbovanie osobných vzťahov.

Žiak vie/dokáže:

- Vnímať rôzne perspektívy a dôvody, ktoré formujú názory a postoje iných ľudí.
- Prakticky využívať spoločenské a komunikačné návyky.
- Splniť slobodne prijaté jednoduché záväzky v skupine.
- Zvoliť si spravodlivé a prosociálne správanie k druhým spomedzi rôznych typov správania.
- Vytvárať slobodné a zodpovedné priateľské vzťahy.
- Využívať zásady empatického a súčasne asertívneho správania v spoločenských vzťahoch.
- Prejavovať a regulovať svoje emócie bezpečným spôsobom voči sebe aj druhým.

Cieľ č. 7: Uplatňovať vnútorné motivácie na konanie dobra.

Žiak vie/dokáže:

- Diskutovať o živote človeka ako najvyššej hodnote.
- Identifikovať podmienky a faktory pôsobiace na rozvoj človeka.
- Chrániť život vo všetkých jeho formách.
- Analyzovať morálne dilematickú situáciu.
- Identifikovať cnosti v konaní reálnych alebo zobrazených postáv.
- Rozlíšiť rôzne úrovne kvality priateľstva a motivácií k nim.
- Odlíšiť morálne dobré konanie od čisto užitočného alebo príjemného.
- Správať sa morálne a férovo aj v situáciách, keď vlastné činy nie sú pod kontrolou druhých.
- Plánovať svoju krátkodobú a dlhodobú budúcnosť zodpovedne a v súlade so svojím potenciálom, potrebami a limitmi.

Cieľ č. 8: Chápať zmysel a význam pravidiel a povinností, uplatňovať práva ako člen demokratickej spoločnosti.

Žiak vie/dokáže:

Zdôvodniť význam rozdelenia moci na rozličných príkladoch.

Demonštrovať na príkladoch hierarchiu a význam právnych predpisov.

Rozlíšiť atribúty života v demokratickom zriadení v porovnaní s autoritatívnym režimom.

Cieľ č. 9: Analyzovať mediálne obsahy, sociálne siete, výstupy AI a ich vplyv na správanie a postoje ľudí, regulovať vlastné správanie v online prostredí.

Žiak vie/dokáže:

Rozlišovať vybrané mediálne obsahy ako zdroj informácií o aktuálnom dianí doma a vo svete.

Rozpoznať dezinformácie, nepravdivé a manipulatívne mediálne obsahy vrátane obsahu generovaného alebo upraveného AI.

Eticky a rešpektujúco sa prezentovať v online prostredí vrátane sociálnych sietí.

Pomenovať zásady kyberbezpečnosti.

Identifikovať vhodné a nevhodné mediálne obsahy a výstupy AI, ich vplyv na sebaobraz a vlastné postoje.

Uplatňovať zásady digitálnej rovnováhy a vedome si nastavovať hranice pri používaní digitálnych technológií, vrátane AI.

Cieľ č. 10: Participovať na prospešných aktivitách na rôznej úrovni, aplikovať stratégie aktívneho občianstva a spoluzodpovednosti za Slovensko, Európu a svet.

Žiak vie/dokáže:

Aplikovať environmentálne poznanie do vlastných postojov a správania.

Aplikovať stratégie aktívneho občianstva za účelom pozitívnej zmeny.

Zaujať aktívny postoj proti prejavom ľudskej neznášanlivosti.

Prejaviť solidaritu k znevýhodneným skupinám obyvateľstva.

Navrhnuť, realizovať a vyhodnotiť primerane náročný dobrovoľnícky projekt.

Obsahový štandard

Geografický komponent

Zdroje geografického poznávania

- Určovanie polohy na mape pomocou **geografických súradníc**;
- určovanie času v rôznych častiach Zeme pomocou mapy **časových pásiem**;
- lokalizovanie vlastnej polohy v teréne pomocou **GPS**;
- určovanie skutočnej vzdialenosti na mape pomocou grafickej a **číselnej mierky**;
- určovanie a porovnávanie priestorových vzťahov medzi objektmi a javmi na mape – analýza mapy;
- formulovanie záverov a jednoduchých hypotéz na základe mapy - interpretácia mapy;
- tvorba tematickej mapy s využitím vhodného mapového prostriedku, napríklad kartogramu;
- využitie **GIS** pri riešení praktických úloh;
- ďalšie zdroje geografických informácií a ich praktické využitie.

Planéta Zem a jej prírodné krajinné sféry

- Stavba Zeme a vplyv **platňovej tektoniky** na formovanie zemského povrchu;
- **seizmická a vulkanická činnosť** – príčiny, dôsledky a najviac zasiahnuté oblasti;
- proces vzniku pohorí na príkladoch **vrásového a sopečného pohoria**;
- formovanie povrchu činnosťou vody, vetra a ľadovca;
- pevninské a horské **ľadovce** – oblasti výskytu, význam, príčiny a dôsledky ich topenia;
- význam oceánov pre prírodné procesy a život na Zemi a ich environmentálne ohrozenia;
- vplyv **klimatotvorných činiteľov** na podnebie a typy krajín na Zemi – všeobecná cirkulácia **atmosféry**, morské prúdy, vzdialenosť od oceánov a morí, charakter zemského povrchu, činnosť človeka;
- porovnanie typov krajín na Zemi z hľadiska prírodných podmienok, ľudskej činnosti, rozšírenia a environmentálneho ohrozenia;
- príčiny, dôsledky a oblasti výskytu nebezpečných **poveternostných javov** - búrky, tropické cyklóny a tornáda.

Obyvateľstvo Zeme

- Vývoj a stav svetovej populácie, demografické rozdiely medzi vybranými regiónmi;

- vplyv prírodných a spoločenských faktorov na **prírodný a mechanický pohyb, počet a štruktúru obyvateľstva**;
- **rozmiestnenie obyvateľstva** na príkladoch husto a riedko zaľudnených oblastí;
- najľudnatejšie štáty sveta;
- náboženská, kultúrna a jazyková rozmanitosť obyvateľstva;
- funkcie, priestorová organizácia a možnosti rozvoja rôznych **typov sídiel**;
- príčiny a dôsledky **migrácie** na vybraných príkladoch;
- príčiny a dôsledky **urbanizácie** na vybraných príkladoch.

Činnosť ľudí na Zemi

- Klasifikácia, význam, rozšírenie a **lokalizačné činitele** kľúčových hospodárskych činností;
- príčiny a dôsledky **medzinárodnej delby práce**, jej vplyv na hospodárstvo a **životnú úroveň** obyvateľstva;
- vzájomné prepojenie súčasného sveta prostredníctvom **globálneho obchodu** na príkladoch vybraných komodít - od získavania surovín a spracovania cez dopravu až po miesta spotreby.

Regióny sveta

Európa

- Vymedzenie hraníc Európy;
- najvýznamnejšie európske ostrovy, polostrovy, moria, zálivy, povrchové celky, rieky a jazerá;
- vplyv **Golfského prúdu** a prevládajúceho západného prúdenia vzduchu na podnebie Európy;
- charakteristika podnebných oblastí Európy;
- hospodársky a kultúrny význam riek na príklade vybranej európskej rieky;
- typy krajín v Európe, ich rozmiestnenie a základná charakteristika;
- obyvateľstvo Európy – počet, rozmiestnenie a jeho kultúrna rozmanitosť;
- poloha európskych štátov, ich hlavných miest a ďalších významných miest na mape;
- geografické špecifiká vybraných oblastí a štátov Európy a ich vzájomné porovnanie;
- geografické aspekty európskej integrácie - **Európska únia, Schengenský priestor, eurozóna**;

- vzájomné prepojenie Európy na vybraných príkladoch;
- analýza vybraných výziev a problémov súčasnej Európy a možnosti ich riešenia.

Ostatné regióny sveta

- Geografické špecifiká vybraných mimoeurópskych regiónov a štátov;
- porovnávanie prírodných podmienok a spoločensko-hospodárskych charakteristík vybraných regiónov resp. štátov sveta; identifikovanie ich spoločných a odlišných znakov.

Slovensko

- Poloha, rozloha a počet obyvateľov Slovenska v európskom a globálnom kontexte;
- významné povrchové celky, rieky a vodné plochy na mape Slovenska;
- vymedzenie a základná charakteristika podnebných oblastí na Slovensku;
- príčiny rozdielov vodného stavu vo vodných tokoch počas roka, faktory vedúce k vzniku **povodní** a možnosti ich predchádzania;
- zmeny vo **využívaní krajiny** a ich dôsledky na životné prostredie a spoločnosť na vybraných príkladoch;
- analýza údajov o počte, rozmiestnení, národnostnej, jazykovej, náboženskej a vekovej štruktúre obyvateľstva Slovenska spojená s posúdením zmien v čase – aj so zameraním na kraj a obec;
- porovnanie významných sídiel Slovenska z hľadiska polohy, veľkosti a funkcií;
- možnosti vyčleňovania **regiónov** na území Slovenska podľa rôznych kritérií – prírodných, socio-ekonomických a administratívnych;
- kľúčové **odvetvia hospodárstva** z hľadiska ich vývoja, ekonomickej významnosti, zamestnanosti, vplyvu na zahraničný obchod a životné prostredie;
- hospodársky viac a menej rozvinuté oblasti Slovenska – príčiny a dôsledky **regionálnych rozdielov**, možnosti ďalšieho rozvoja;
- pôvod elektrickej energie vyrábanej na Slovensku z hľadiska **obnoviteľných a neobnoviteľných zdrojov** a typov elektrární;
- analýza **cestovného ruchu a dopravy** na Slovensku s posúdením silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození – aj so zameraním na príklady z regiónov alebo obcí;
- výzvy a problémy Slovenska vo vybraných prípadových štúdiách.

Výzvy a problémy súčasného sveta

- Rozdiely v spoločenských a hospodárskych podmienkach medzi hospodársky viac a menej rozvinutými štátmi sveta na základe vybraných ukazovateľov;
- vplyv chudoby a zlých životných podmienok na život v menej rozvinutých regiónoch sveta; možnosti pomoci a rozvoja na vybraných príkladoch;
- regionálne a medzinárodné konflikty na vybraných príkladoch;
- príčiny **klimatickej zmeny**, jej súčasné a predpokladané prejavy a dôsledky;
- analýza príčin, prejavov a dôsledkov vybraných **environmentálnych problémov**.

Geografia v teréne

- Získavanie a vyhodnocovanie primárnych kvantitatívnych a kvalitatívnych dát o skúmanom jave alebo procese v miestnej krajine;
- výber a analýza dostupných sekundárnych dát vhodných pri riešení jednoduchého prieskumu zameraného na miestnu krajinu;
- interpretácia dát a prezentácia výsledkov prieskumu.

Dejepisný komponent

Antika

- Vyhľadanie gréckych polis na mape **gréckej kolonizácie**;
- porovnanie spoločnosti v rôznych **polis** na príklade Sparty a Atén;
- charakterizovanie základných princípov **aténskej demokracie** a porovnanie s modernou zastupiteľskou demokraciou;
- opis gréckeho dedičstva v európskej kultúre - grécke divadlo, architektúra, literatúra, olympijské hry, výchova;
- zaznamenávanie priebehu a dôsledkov rímskej expanzie na mape - provincie, Limes Romanus;
- porovnávanie rôznych foriem vlády v starovekom Ríme - **republika, patricijovia, plebejci, cisárstvo**.

Stredovek

- Identifikácia premien stredovekej Európy na dejepisnej mape;
- **vazalských vzťahov** stredovekej spoločnosti;
- rozpoznávanie základných znakov ranostredovekých ríš;
- vonkajších a vnútorných okolností vývoja na **Veľkej Morave**;

- základné medzníky vývoja stredovekého **Uhorska**;
- porovnanie života na stredovekom **hrade a dedine, kláštore a v stredovekom meste** – **cechy, trhy, práva**;
- spoznávanie úlohy náboženstva v živote stredovekého človeka;
- stredoveká kultúry – každodenný život, vzdelanie, umenie, náboženstvo;
- pátranie po stopách stredoveku v regionálnych dejinách.

Novovek

- Nový svetonázor v období humanizmu a renesancie;
- analyzovanie príčin európskej expanzie;
- porovnanie krátkodobých a dlhodobých dôsledkov európskej **kolonizácie** vybranej krajiny;
- kultúra vybranej neeurópskej civilizácie;
- porovnanie príčin a dôsledkov **reformácie a protireformácie**;
- význam vedy a vedeckého poznania sveta pre rozvoj spoločnosti na vybraných príkladoch.

Obdobie revolúcií a reforiem

- Analyzovanie vývoja predstáv o správe vecí verejných – **osvietenstvo, absolutistická monarchia, konštitučná monarchia**;
- Veľká revolúcia, Viedenský kongres, **politika rovnováhy síl**;
- **priemyselná revolúcia** ako zásadný zlom v dejinách ľudstva;
- vznik zjednotených národných štátov a ich vplyv na mocenské pomery v Európe – **nacionalizmus**;
- ciele politiky veľmocí a jej dôsledky – **imperializmus**, boj za **nezávislosť kolónií**, hnutie za zrušenie otroctva;
- porovnanie spoločenských zmien cestou **reforiem a revolúcií** na vybranom príklade;
- formovanie a presadzovanie **ľudských a občianskych práv**;
- základné princípy **liberalizmu, konzervativizmu, socializmu**;
- ciele a dôsledky aktivít **slovenského národného hnutia**;
- dôsledky rakúsko-uhorského vyrovnania;
- proces modernizácie – pokrok vo vede technológii, umení;
- príčiny a dôsledky **vystáhovalectva** zo Slovenska.

Prvá svetová vojna

- Analyzovanie príčin prvej svetovej vojny na základe historických prameňov;
- identifikovanie kľúčových medzníkov v priebehu **prvej svetovej vojny**;
- porovnanie podmienok života na fronte a v zázemí;
- ciele a dôsledky **domáceho a zahraničného odboja**, významu **československých légii**;
- Versaillský systém, zmeny hraníc a vznik nástupníckych štátov;
- interpretovanie príbehu z veľkej vojny na základe dobových prameňov a umeleckého diela z pohľadu žien a detí.

Európa a Československo medzi dvoma svetovými vojnami

- Základné medzníky vzniku Československa;
- prvá Československá republika – politický systém, národnostná politika, rozvoj školstva, hospodárstva a kultúry, centralizmus, **autonómia**;
- hospodárstvo v medzivojnovom období: **ekonomika voľného trhu** a **centrálne plánovaná ekonomika**, **svetová hospodárska kríza**;
- život v demokratických a nedemokratických režimoch – **parlamentná demokracia**, **politická pluralita**, **diktatúra**, **komunizmus**, **fašizmus**, **nacizmus**, **cenzúra**, **propaganda**, **gulag**;
- ciele a dôsledky politiky **Spoločnosti národov** a **appeasementu**;
- analýza dobových prameňov a úlohy médií so zameraním na odhaľovanie mechanizmov manipulácie a **propagandy**;
- interpretácia príbehu/vizuálneho/zvukového diela z medzivojnového obdobia.

Druhá svetová vojna a Slovenská republika

- Analyzovanie príčin druhej svetovej vojny na základe historických prameňov;
- identifikovanie kľúčových medzníkov **druhej svetovej vojny**, Mníchovská dohoda, Viedenská arbitráž, totálna vojna, kolaborácia, protifašistický odboj;
- charakterizovanie života v totalitnom štáte – – politický systém Slovenskej republiky, vojnové hospodárstvo, obmedzovanie občianskych a ľudských práv, **židovský kódex**; postavenie žien v ideológii **totalitného štátu**;
- analyzovanie dobových prameňov so zameraním na propagandu a príbehy pamätníkov, preživších **Holokaustu**;
- ciele a dôsledky zahraničného a domáceho odboja, **Slovenské národné povstanie**;

- význam a dôsledky konferencií Veľkej trojky;
- prezentovanie príbehu z regionálnych dejín – Holokaust, miesta pamäti, Spravodliví medzi národmi, príbeh z SNP;
- reflexia druhej svetovej vojny v dobovom a súčasnom umení.

Studená vojna a Československo za železnou oponou

- Povojnový svet – obnova, premeny povojnovej Európy, Marshallov plán, OSN;
- analyzovanie príčin studenej vojny na základe historických prameňov;
- identifikovanie kľúčových medzníkov studenej vojny: **železná opona, konflikty studenej vojny, supervelmoci, hospodárske a vojenské bloky, jadrové zbrane;**
- zhodnotenie dôsledkov **industrializácie** na **globalizáciu** a životné prostredie;
- prejavy občianskeho odporu vo východnom bloku - **disent, samizdat;**
- príčiny a dôsledky **pádu železnej opony, zjednotenia Nemecka a rozpadu Sovietskeho zväzu;**
- základné predpoklady, ciele a medzníky procesu **európskej integrácie;**
- proces **dekolonizácie** na vybranom príklade;
- rola médií v spoločnosti na vybranom príklade;
- osudy menších v povojnovej Európe na vybranom príklade - **repatriácia a výmena obyvateľstva;**
- obnova Československa po druhej svetovej vojne;
- nástup totalitného režimu: februárový prevrat, politické procesy; premeny krajiny, mesta a dediny - **znárodnenie, kolektivizácia, industrializácia;**
- pokus o reformu socializmu – Pražská jar;
- život v socializme - prejavy normalizácie v každodennosti;
- analyzovanie dobového a súčasného umeleckého diela reflektujúceho obdobie totality - vlny **emigrácie** z Československa, spomienky svedkov **okupácie 1968, Charta 77, sviečková manifestácia, nežná revolúcia.**

Zápas o demokraciu po roku 1989

- Spoločensko-ekonomická transformácia po roku 1989 - vznik **občianskej spoločnosti**, parlamentná demokracia, **privatizácia, reštitúcia, plnenie kritérií demokratického štátu;**
- príčiny a dôsledky rozdelenia Československa;

- identifikovanie kľúčových medzníkov vývoja Slovenskej republiky – politický systém, **korupcia, autoritárske tendencie politikov a politických strán, populizmus**;
- proces integrácie do EÚ a NATO - prijatie eura;
- diskusia o úlohe historickej pamäte pri vyrovnávaní sa s minulosťou -extrémizmus, radikalizmus, sklony k autoritárskym tendenciám, prekrúcanie a popieranie zločinov vrátane zločinov proti ľudskosti;
- význam a formy pripomínania si minulosti - štátne sviatky, pamätné dni, pamätné miesta, **pamäťové inštitúcie** a ich úloha.

Občiansky komponent

Identita a sociálne vzťahy v spoločnosti

- Vplyvy pôsobiace na utváranie **identity** a vlastného správania, formovanie **názorov, postojov a sociálnych rolí**;
- dospievanie a **rovesnícky tlak**;
- rozlišovanie **emócií** spojenými s láskou, priateľstvom, zamilovanosťou a sexuálnou príťažlivosťou;
- znaky bezpečných a rešpektujúcich **vzťahov**;
- vplyv **rodových očakávaní** na správanie, vzťahy a spoločnosť;
- **stereotypy a predsudky** v interakcii s druhými;
- **kultúrna rozmanitosť** – majorita, minority, subkultúra, kontrakultúra, alternatívne kultúry v kontexte noriem spoločnosti;
- prejavy **extrémizmu a radikalizácie**;
- faktory vplývajúce na **duševné zdravie**, nástroje na udržanie a zlepšenie duševného zdravia;
- spoločenské **normy, pravidlá a zásady slušného správania** sa, význam etikety.

Mediálna gramotnosť a online prostredie a AI

- Vplyv online prostredia na správanie a vzťahy – **sociálne siete, influenceri, AI**;
- rozpoznávanie vhodných a nevhodných obsahov v médiách a ich vplyvu na sebaobraz a vzťahy - rasizmus, násilie, sexizmus a sexuálny obsah v mediálnom a online prostredí;
- analyzovanie protiprávneho konania, zásad a foriem pomoci v téme **kybernetického obťažovania** - **kyberšikana**, zneužívanie, sexting, grooming, deepfake;

- analýza relevantnosti a pravdivosti informácií, **manipulatívnych techník** na príklade príspevku alebo diskusie v online a offline prostredí;
- vlastné výstupy **v online a mediálnom prostredí** s dodržaním etických a bezpečnostných zásad;
- nástroje na regulovanie vlastného správania v online prostredí vrátane objemu stráveného času – **digitálny wellbeing**.

Demokracia, spravodlivosť a aktívne občianstvo

- **Formálne a neformálne authority** v okolí;
- Znak demokratického spôsobu rozhodovania a riadenia štátu, **deľba moci**;
- Význam **decentralizácie moci** - od riadenia obce k riadeniu na úrovni štátu – s príkladmi dopadov na každodenný život;
- **Význam a mechanizmus volieb** na rôznych úrovniach - volebný program, kampaň;
- **zneužívanie moci** – prejavy autoritárstva, polarizácia, korupcia, obmedzovanie slobôd a práv;
- **participácia** na úrovni školy a komunity – simulácie rozhodovacích procesov;
- **priestupok, trestný čin**, protiprávne konanie, trestné oznámenie, orgány právnej ochrany a funkcia súdov;
- význam ochrany **ľudských práv a slobôd** a príklady ich porušovania - Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o právach dieťaťa;
- rozpoznávanie **násilného správania** - na verejnosti, fyzické a psychické násilie, domáce, sexuálne násilie, rasistické a extrémistické správanie;
- reagovanie na **nenávistné prejavy, diskriminačné situácie a šikanu**;
- príklady činnosti **bezpečnostných a záchranných zložiek štátu** pri riešení životných situácií občana;
- **nástroje občianskej participácie**: protest, petícia, referendum, politické organizovanie a iné formy občianskeho aktivizmu;
- **mimovládne organizácie** a ich význam;
- zapojenie sa do **dobrovoľníckej činnosti**;
- vlastné a spoločenské možnosti riešenia sociálnych či environmentálnych problémov;
- **komunitné organizovanie** - identifikovanie potrieb a problémov komunity, naplánovanie cieľov a aktivít na ich riešenie, realizácia spoločného projektu, jeho prezentácia a vyhodnotenie.

Zodpovedné hospodárenie

- Zásady osobného **zodpovedného hospodárenia**: finančné ciele, osobný rozpočet, zodpovedné nakupovanie, riziká, sporenie, investovanie, poistenie;
- **spotrebiteľské správanie** a jeho princípy, ochrana spotrebiteľa, finančná ochrana v online a offline prostredí;
- modelový **rozpočet** domácnosti s rozlíšením **nepravidelných a pravidelných príjmov a výdavkov**;
- možnosti zvyšovania príjmov a optimalizácia výdavkov domácnosti;
- princípy **tvorby cien tovarov a služieb** na vybraných príkladoch - cena tovarov služieb a práce v závislosti od miesta a spôsobu výroby, cena bývania v závislosti od lokality, cena tovarov služieb v závislosti od etických princípov podnikania;
- **finančné inštitúcie** a analýza ich vybraných služieb;
- rôzne formy **ekonomických vzťahov a javov** na konkrétnych príkladoch: zamestnávateľ, zamestnanec, podnikateľ, nezamestnanosť, rôzne typy pracovných dohôd, sťaž, brigáda, hrubá a čistá mzda, priemerná a minimálna mzda, inflácia;
- funkcia **štátneho rozpočtu, daní a sociálnych služieb** štátu;
- **ekonomická a sociálna nerovnosť**, jej príčiny a dôsledky, faktory vplývajúce na ekonomický a spoločenský status: majetok, vzdelanie, prostredie, generačná chudoba, rodinkárstvo, diskriminácia.

Globálne vzťahy

- Globálne fenomény súčasnosti na príkladoch: migrácia, kultúrna rozmanitosť, politické, ekonomické a informačné prepojenia, popkultúra, konzumerizmus, vojnové konflikty, technologický pokrok;
- **lokálna, regionálna, národná a európska identita** v globalizovanom svete;
- význam členstva Slovenska v EÚ na konkrétnych príkladoch;
- význam členstva SR v **medzinárodných organizáciách**: OSN, NATO, OBSE, V4;
- **medzinárodný obchod** a postavenie Slovenska v ňom.

Spoločenské výzvy súčasnosti

- Analyzovanie rôznych textových a iných zdrojov s cieľom argumentovať v diskusii na rôzne témy, rozvíjanie kritického myslenia, kladenia otázok a princípov debaty a dialógu.

Príklady tém:

- spoločenské a etické aspekty používania AI,
- otázky vzťahu človeka a prírody, individuálne a systémové riešenia environmentálnych problémov; etické limity a otázky hospodárskeho využívania prírody a zvierat,
- mier a vojna,
- spravodlivosť – oko za oko, zub za zub; chudoba a bohatstvo,
- postavenie menšín a znevýhodnených skupín na Slovensku.

Eticko-osobnostný komponent

Črty dobrého charakteru

- Rozlišovanie dobra a zla, identifikovanie **cnostného konania** v činnosti postáv z dejín, literatúry, kultúry, občianskeho života;
- rozvíjanie vnútornej motivácie **konať dobro** - analyzovanie príčin a dôsledkov konania;
- rozpoznávanie motívov pre objavovanie pravdy, rozvíjanie **čestnosti a odvahy**;
- rozvíjanie vlastného sebapoznania, sebahodnotenia, sebaúcty a sebaovládania.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- **Dôstojnosť** ako nemenná danosť každého človeka verus dôstojnosť nadobúdaná alebo strácaná konkrétnymi rozhodnutiami;
- reflexia morálnej hodnoty a **autentickosti** vzoru verejne známej osoby;
- **sebarozvoj** – kladenie si primerane náročných cieľov pre integrálny rozvoj fyzickej, duševnej, sociálno-vzťahovej a duchovnej oblasti;
- zmysel pre **spravodlivosť** verus formálne plnenie pravidiel.

Vytváranie a udržiavanie vzťahov s druhými

- Vnímanie **vlastnej identity**;
- **hranice** medzi vlastnou nezávislosťou, rešpektovaním a prijatím druhých;
- **rešpekt k druhému** bez ohľadu na jeho sociálne a ekonomické zázemie, zdravotný stav, etnickú, kultúrnu, náboženskú príslušnosť, pôvod, svetonázor, vek, pohlavie alebo sebavnímanie;

- reflexia zdravej a nezdravej kritickosti v rodine;
- posilňovanie priateľstva a spolupráce – ich význam pre zdravý rozvoj človeka;
- **rozvíjanie empatie** – odčítanie pocitov/prežívania v komunikácii, životný kontext druhých, otvorenosť, aktívne počúvanie, **súcit**, primeraná citová reakcia na situáciu druhého;
- vplyv AI na vlastné prežívanie a vzťahy s ľuďmi;
- identifikácia rôznych typov správania v interpersonálnom kontakte - pasívneho, agresívneho, **asertívneho**;
- **vyjadrovanie nesúhlasu** a obhajovanie vlastnej dôstojnosti v prípade manipulatívneho, zneužívajúceho alebo násilného správania druhých.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Zdôvodnenie a slobodné **prijatie záväzkov a vernosť** k nim ako predpoklad zrelosti;
- správanie v prospech druhého, ktoré nenaruší vlastnú identitu a identitu osoby druhého;
- **typy priateľstva** - priateľstvo založené na pocitoch, na výhodnosti a cnostné priateľstvo;
- uvedomovanie si a uplatňovanie **kognitívnej a emocionálnej empatie**;
- **význam empatie** v medziľudských vzťahoch, faktory ovplyvňujúce empatiu;
- nacvičovanie empatie v modelových situáciách a pri riešení problémov;
- uplatnenie **asertívnych techník** v modelových situáciách;
- argumentovanie **oprávnených nárokov** a potrieb pre seba i druhých;
- **prijímanie konštruktívnej kritiky**;
- hľadanie nenásilných a konštruktívnych riešení konfliktných situácií – konsenzus, kompromis a dohoda;
- účinné spôsoby reakcie na šikanovanie, sexuálne zneužívanie alebo obťažovanie a formy pomoci a podpory.

Láska, intimita, sexualita a rodičovstvo

- Dospievanie a ľudská zrelosť - spätosť fyzických a psychosociálnych zmien v kontexte vzťahov k sebe samému a k druhým;
- charakteristiky a zodpovednosti dlhodobých záväzkov: partnerstva, **manželstva a rodičovstva**, utváranie predstáv o budúcom partnerovi;

- uvažovanie o **hodnote života** – počatie a prenatálny vývin ľudského plodu;
- zodpovedné a informované rozhodovanie človeka o sexuálnom správaní a rešpektovanie súhlasu alebo nesúhlasu druhých osôb;
- porozumenie významu sebaregulácie, zdržanlivosti a prípravy na **partnerský život**.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Rozlíšenie pojmov **vzťah, priateľstvo, láska, dôvera a intimita**;
- rozlíšenie pohlavnej **zrelosti** od **prípravenosti** na rodičovstvo, výhody a nevýhody rôznych metód plánovania rodičovstva;
- diskusia o predčasnom **sexuálnom styku**, jeho príčinách a dôsledkoch - právnych, zdravotných, sociálnych, vzťahových;
- diskusia o **sexuálnej identite** a zrelosti a ich integrácii do osobnosti človeka.

Zdravý životný štýl

- Poznanie seba samého, svojich potrieb, **sebaprijatie** a zdravá **sebaláska**;
- rozlíšenie **telesného a duševného zdravia** a ich vzájomného prepojenia;
- duševné zdravie a psychohygiena – prevencia duševných ťažkostí ako sú úzkosti, depresie, stres, sebapoškodzovanie, poruchy príjmu potravy.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Diskusia o látkových a nelátkových **závislostiach** a **zdravom životnom štýle**;
- spracovanie osobného plánu **ochrany a starostlivosti o vlastné zdravie** počas dospievania.

Etické aspekty ekonomiky a starostlivosti o životné prostredie

- Uvažovanie nad **konzumným spôsobom života, umiernenosťou a šetrnosťou**, štedrosťou, prajnosťou, podnikavosťou;
- **význam práce** pre integritu a zmyslupnosť života človeka;
- rozlišovanie funkcií **peňazí** – ako cieľ alebo prostriedok, materiálne a nemateriálne hodnoty;
- vnímanie **krásy a hodnoty prírody**, obdiv a úcta ku všetkým formám života.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Identifikovanie a porovnanie prejavov konzumného a nekonzumného spôsobu života, ich ukotvenie v mojom systéme hodnôt;

- odhaľovanie **manipulácií** vedúcich ku konzumnému spôsobu života a nadspotrebe;
- **pomoc** druhým - formy a dôsledky, zmysluplnosť, zneužívanie;
- spoznávanie vzťahov medzi ekonomikou a uplatňovaním prosociálnosti: **solidarita, subsidiarita, dobrovoľníctvo, charita**;
- upevňovanie **eticko-environmentálneho vedomia** prostredníctvom praktických aktivít.

Kultivovanie medzináboženského dialógu a dialógu veriacich a neveriacich

- Uvažovanie nad **veľkými otázkami ľudstva** z pohľadu rôznych náboženstiev;
- hľadanie spoločných etických prienikov v medzináboženskom dialógu verzus **polarizácia spoločnosti**;
- **rešpektovanie** ľudí s iným vierovyznaním a bez vyznania;
- diskusia o aktuálnych problémoch – sekty, kulty, zneužívanie, náboženská a antináboženská neznášanlivosť.

Etické témy a riešenie morálnych dilem

- **Morálne dilemy** na rôznych príkladoch;
- postup tvorby argumentov, oboznámenie sa argumentačnými faulmi a práca s konceptom **kritického myslenia**.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV

- Nácvik a uplatňovanie argumentačných spôsobilostí v diskusii s ohľadom na riešený aktuálny etický problém;
- základné **argumentácie** objavujúce sa v spoločnosti vo vybraných **bioetických otázkach** s rešpektom k rôznym názorom vzhľadom na kontroverziu niektorých tém;
- rozvíjanie **solidarity, prosociálnosti** a ľudskej dôstojnosti.